

Helsingin yliopisto - Helsingfors universitet - University of Helsinki ID 2005-3472

Tiedekunta-Fakultet-Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos-Institution-Department Yhteiskuntapolitiikan laitos	
Tekijä-Författare-Author Warsell, Leena			
Työn nimi-Arbetets titel-Title Perikato vai uuden alku? Alkon purku 1990-luvulla			
Oppiaine-Läroämne-Subject Sosiaalipolitiikka			
Työn laji-Arbetets art-Level Väitöskirja		Aika-Datum-Month and year 2005-09-24	Sivumäärä-Sidantal-Number of pages 300 s.
Tiivistelmä-Referat-Abstract Perikato vai uuden alku? Alkon purku 1990-luvulla Miten kansainvälistymisen paineet alkoivat näkyä alkoholipolitiikassa ja alkoholiyhtiössä, Oy Alko Ab:ssä? Miten tiukasti Suomi ja Alko pitivät kiinni alkoholilain velvoitteesta alkoholihaittojen minimoimiseksi 1990-luvun muutostilanteessa? Mitä kiistoja ja intressiristiriitoja muutosprosessi paljasti ja miten näihin reagoitiin? Mitä muutosprosessi kertoi alkoholin paikasta suomalaisessa yhteiskunnassa? Tutkimuksen pääaineisto koostuu 1990-luvun keskeisistä asiakirjoista sekä avainhenkilöhaastatteluista (mm. Heikki Koski, Ilkka Suominen, Jarkko Eskola). Tutkimusmenetelmät ovat kvalitatiivisia: joko sisällön tai argumentaation analyysiä. Päätulokset: Tiukin taisto käytiin Alkon tukkumyyntimonopolin (hinnoittelun), ei vähittäismyynnin monopoli oikeuksista. Vaikka Oy Alko Ab alkoi Heikki Kosken johdolla huolella valmistautua tulevaan muutokseen, vasta 1992 Alkon johdolle alkoi selvitä nopeassa tahdissa muutoksen lopullinen luonne. Alko ei asettunut muiden pohjoismaisten monopoliyhtiöiden tapaan puolustusrintamaan, vaan valmistautui kesällä 1992 valitsemaan toimintastrategiansa neljästä eri vaihtoehdosta nykytilasta täyteen yksityistämiseen saakka. Alko omaksui kannakseen vähittäismyyntimonopolista kiinni pitämisen, mikä vaikutti myös muihin alkoholipolitiikkaa hoitaviin osapuoliin (ministeriöt, alkoholilakityöryhmä). Vasta myöhemmin kävi ilmi, että ETA-sopimuksen myötä oli jo sovittu monopolien purkamisesta. Alko oli lopulta valmis purkamaan jopa vähittäismyynnin monopolinsa, mutta ei konserniorganisaatiota. Tähän oli kaksi syytä: Alko ei olisi tullut toimeen ilman monopolin kautta kulkevaa rahavirtaa eikä se uskonut vähittäismyynnin monopolin säilymiseen EY-tuomioistuimessa. Markkinoiden avautuessa Alkolla olisi ollut edelleen merkittävä omaisuustase ja johtava markkina-asema. Näistä syistä Ilkka Suominen johtama Alko-Yhtiöt (1995-1997) omaksui liiketoiminnalliseksi päästrategiakseen vähittäismyyntimonopolin purkautumisen jälkeisen ajanjakson valmistautumalla markkina-asemien valtaamiseen monopolin avulla. Sosiaali- ja terveystieteellinen tehtävä kuitistui olemattomiin vuosina 1995-1997. Tästä syystä omistajaministeriö STM joutui valmistelemaan Alko Oy:n vuonna 1997 tapahtuneen irrottamisen muusta Alko-konsernista. 2000-luvun alkoholipolitiikasta tuli Alkosta vapautunutta ja alueelliselle ja paikalliselle tasolle orientoitunutta politiikkaa. Tutkimuksen mukaan Suomen Alkon ja alkoholipolitiikan edut eivät olleet enää 1990-luvulla niin yhteneväiset kuin retorisella tasolla oli annettu ymmärtää. Alko-Yhtiöiden aikaan ne olivat suorastaan antagonistiset. Jo integraation alkuvaihe 1988-1991 osoitti, miten hataralla pohjalla keskitetty alkoholijärjestelmä itse asiassa oli. Toimijat havahtuivat muutokseen kukin erikseen ja eri aikaan. Lisäksi eri osapuolten käsitykset muutoksen luonteesta poikkesivat toisistaan lähes loppumetreille saakka. Lisäjännitteen toi kotimaisen alkoholielinkeinon sisäisten paineiden purkautuminen. EU teki suomalaiselle yhteiskunnalle palveluksen puhdistamalla alkoholipolitiikan siihen kuulumattomista elementeistä toimien eräänlaisena uskonpuhdistajana. Alkoon kiteytyneet alkoholijärjestelmä oli olemassolollaan suorastaan estämässä avointa alkoholipoliittista keskustelua. Näin alkoholimonopoliin purkaminen ja rakenteiden avaaminen merkitsi itse asiassa uuden aikakauden alkua. Alko Oy, nykyinen vähittäismyynnin monopoli, näyttäisi taas pitävän kiinni sosiaali- ja terveystieteellisestä perustehtävästään sekä saaneen kansalaisten hiljaisen hyväksynnän. Alko Oy ei enää ole ollut Oy Alko Ab:n ja Alko-Yhtiöiden tapaan tämän tutkimuksen varsinaisena kohteena. Alkoholipolitiikasta on tullut riskien välttämisen politiikkaa, jonka luonnollisia vastakkaisia intressejä on entistä vaikeampaa naamioida yhdeksi suureksi kantaa ottamattomuuden etiikaksi. Eikä niitä ole edes syytä naamioida.			
Avainsanat-Nyckelord-Keywords alkoholimonopoli(yhtiö) monopolioikeudet EY/EU sosiaali- ja terveystieteelliset syyt alkoholilainsäädäntö			
Säilytyspaikka-Förvaringsställe-Where deposited			
Muita tietoja-Övriga uppgifter-Additional information Julkaistaan Stakesin Tutkimuksia -sarjassa			